

Svenskarnas fördomar

— Linnea, säg inget,
då kommer du i tidningen
som rashatare!

(Replik inför en intervju om inställningen till zigenare.)

Rotterdam 1972. Starka utlänningsfientliga oroligheter längs udden vänd mot de turkiska invandrarna. Kravallererna äger rum i ett samhälle som utan svarare konvulsioner på 1950-talet lyckats integrera den ström av flyktingar som sökte sig till Holland när dess gamla kolonialvälde i Ostindien föll.

Marseille 1973. Våldsamma rasupplopp kräver under en enda månad sex invandrade algeriers liv. Frankrike har fler utläningar — 3,8 miljoner — än något annat europeiskt land, och många av dem finns i industriregionen i och kring Marseille.

Schweiz 1974. I en folkomröstning stöder nära 900 000 medborgare (34 procent av de röstande) ett förslag om tvångsutflyttning av ungefär hälften av landets en miljon invandrare. Nästan var tredje ykesverksam person i Schweiz är utläning.

Främlingshatet frodas också på närmre håll. I torsdags, samma dag som invandrarutredningen presenterade sitt betänkande om svenskarnas fördomar mot invandrare, rapporterade tidningarna från Fittja utanför Stockholm. I en skrivelse till kommunstyrelsen klagar en grupp hyresgäster över hur deras zigeniska grannar gör livet "odrägligt för de flesta invånarna".

Vilka är det egentligen som har sådana åsikter om invandrarna — och varför?

Professor Arne Trankell har på invandrarutredningens uppdrag gjort ett försök att klargöra hos vilken typ av

människor fördomarna mot invandrare är särskilt markant. Resultaten är knappast överraskande. Det är bland de lågutbildade, bland de äldre och bland dem som saknar egen erfarenhet av utläningar och av andra länder som den negativa inställningen till invandrare är starkast och vanligast.

Trankells material från 1969 ger i det väsentliga samma bild som framträder i en attitydundersökning gjord i Malmö 1972 för beredskapsnämnden för psykologiskt försvar.

Intressantare än detta något triviala resultat är Trankells försök att förklara varför vissa av oss har så lätt för att döma medmänniskor som vi vet så litet om. Hans uppfattning är att de människor som upplever invandrarna som ett hot mot den egna existensen har eller skaffar sig en fientlig inställning.

Det är inte den välutbildade byråchefen som behöver ångslas för sitt jobb när invandrarströmmen tätnar. Det är den lågutbildade och okvalificerade arbetskraften. Det är inte till Djurholm som invandrarna söker sig, det är till Tensta, Hansta och kanske Fittja — och det är där som oron kan blossa upp inför nya och okända livsmönster.

De som rest mycket i utlandet, de som redan haft nära kontakter med utläningar, de vet vad invandrare är. För dem finns inte något att vara rädd för. För dem som saknar dessa erfarenheter är invandrarna något främmande, och därmed ofta något hotande.

Att fördomarna mot invand-

rare är starkare hos de äldre, till sist, är inte så märkligt. Hos dem är vanorna fasta och oviljan att se förändringar djupt rotad. Invandrarna kommer med nya livsstilar som ifrågasätter det gamla och invanda.

★

När vi känner oss hotade försöker vi isolera och stöta bort invandrarna. Det är då vi kopplar in fördomarna. Det är lättare att vara avvisande och tarvlig mot personer som vi — om än helt ogrundat — anser vara opålitliga, lata, bråkiga, slarviga, tjuvaktiga, smutsiga, kriminella osv. "Man håller fast vid fördomarna, därför att de motiverar ett handlings-sätt, som annars skulle ge upphov till svåruthärdliga skamkänslor."

Enligt Trankells synsätt får de falska föreställningarna om invandrarna ett slags nästan förnuftsmissig motivering, åtminstone fyller de en funktion, för dem fördomsfulla. De legitimerar hans fientliga förhållningssätt gentemot invandrarna. Men därmed blir de också, menar Trankell, svåra att förändra med rationella argument och vanlig information.

Det reellt onda är enligt Trankells teori den otrygghet i vilken fördomarna frodas. Fördomarna i sig är bara symtom på att individen känner sin trygghet hotad.

Handlingsprogrammet blir då naturligen ambitiöst: att utrota otryggheten, att skapa trygghet åt alla. Eftersom otryggheten främst är en följd av skillnader i kunskap och utbildning, blir det viktigaste

"att på bred front höja bildningen i vårt land".

Detta är på sitt sätt en pessimistisk förkunnelse — att utrota otryggheten är ett arbete i evighetens perspektiv. Men förkunnelsen bygger på den riktiga iakttagelsen att inget har samma kraft att

ändra attityder och rubba opinioner som verkligheten själv.

Hoppfullt kanske är att utläningarna alltmer påtagligt ingår i denna verklighet. Ett växande antal svenskar får genom att invandrarna, liksom utlandsresorna, blir allt fler nya möjligheter till kontakter med

utläningar. Kontakterna innebär risker för konflikter — det visar exempen från Schweiz och Frankrike. Men kontakterna innebär också och — om man får tro Trankells och beredskapsnämndens undersökningar — framför allt chanser att fördomarna korrigeras.

BL